

LA TRANSPARÈNCIA ÉS LA CLAU

COMUNICACIÓ EN INVESTIGACIÓ AMB ANIMALS

EMMA MARTÍNEZ

La falta d'informació que proporcionen centres i organitzacions sobre l'ús d'animals en investigació científica deixa un nínxol de comunicació especialitzat que grups aliens a la ciència han sabut explotar per a posar al seu favor l'opinió pública. L'opinió pública va lligada al desenvolupament d'una societat. El desconeixement provoca la creació d'opinions infundades, alienes al desenvolupament científico-tecnològic, que contribueixen a introduir progressivament mesures cada vegada més restringents que juguen en detriment de la investigació científica i del progrés social. Per contra, una societat informada pot i ha de participar en el desenvolupament d'una investigació responsable que alinee, des de les seues primeres etapes, la investigació i els seus potencials beneficis amb les necessitats de la societat mateixa.

Paraules clau: investigació animal, models animals, transparència, comunicació, opinió pública.

Al setembre del 2014 es va esdevenir la primera crisi de comunicació en la investigació amb animals de què he estat testimoni com a professional en el tema. Un canal de televisió alemany va emetre un documental de set minuts que mostrava imatges d'unes mones que s'havien utilitzat per a investigació en l'Institut Max Planck de Biologia Cibernètica de Tübingen. En el vídeo, editat per a transmetre la major crueltat i patiment possible, es mostraven mones amb sang i cicatrius al cap després d'haver estat sotmeses a operacions al cervell. Les imatges, preses en secret durant sis mesos per un activista que es va fer passar per tècnic de laboratori, van circular per internet i van arribar a tots els racons del món. La Societat Max Planck, a qui pertany el centre, una de les organitzacions d'investigació més prestigioses d'Alemanya, es va veure sotmesa a un intens escrutini dels mitjans de comunicació i de l'opinió pública arran d'aquest vídeo. La pressió mediàtica va assolir tan gran escala que fins i tot va donar lloc a escorcolls policials en el centre d'investigació en cerca de documents que ajudaren a aclarir el que succeïa i poder adjudicar responsabilitats.

Uns dies després, la Societat Max Planck va publicar una declaració en la seua pàgina web informant que, a part de la investigació independent que van dur a terme

les autoritats, havien demanat assessorament a un expert en la investigació amb primats no humans, el director del Centre Alemany de Primats, el professor Stefan Treue, per a ajudar l'organització a aconseguir un veredict sobre els fets tan ràpidament com fóra possible. En el seu informe, Treue va concloure que no s'havia comès cap negligència amb els animals i que, en alguns casos, es poden produir hemorràgies postoperatòries,

com pot ocórrer després d'operacions en humans. En resposta a l'anàlisi de Treue, el president de la Societat Max Planck, el professor Martin Stratmann, va anunciar que s'incrementaria l'atenció permanent dels animals mitjançant la contractació d'un nou responsable veterinari, s'introduiria un nou sistema electrònic per al seguiment de l'atenció als animals i que l'Institut no podria sol·licitar noves llicències per a investigació

amb primats fins que s'aclarira què havia succeït.

Desafortunadament, l'incident ocorregut en aquest centre no va ser un fet aïllat. Altres casos semblants, o amb intencions semblants, van ocórrer a l'Imperial College de Londres en 2013, a l'Hospital Universitari Gregorio Marañón de Madrid en 2015 i a la Universitat Lliure de Brussel·les en 2016. La manera i promptitud a respondre a aquests reptes és crucial per a mantenir la reputació i el funcionament normal del centre.

«LA INVESTIGACIÓ RESPONSABLE TAMBÉ REQUEREIX COMPARTIR ELS SEUS RESULTATS AMB LA CIUTADANIA PER A POSSIBILITAR LA FORMACIÓ D'OPINIONS INFORMADES»

■ APRESENT DE LES LLIÇONS PASSEDES

Una resposta empàtica i informativa a temps és més efectiva que no una d'elaborada amb uns quants dies de retard. El cas de la Societat Max Planck contrasta amb el de la Universitat de Cambridge. En 2013 un activista infiltrat va publicar un vídeo acompanyat d'un informe sobre les investigacions neurològiques en ovelles en aquesta universitat. L'informe i el vídeo acusaven el centre de causar patiment innecessari als animals d'investigació. La Universitat va actuar amb diligència i va publicar immediatament una declaració explicant amb detall la investigació a què l'informe i el vídeo es referien, i al·legant que, encara que la recerca amb animals segueix unes normes molt estrictes i uns nivells de benestar animal molt alts, s'investigarien totes les al·legacions. Pocs dies després va rebatre totes i cadascuna de les acusacions en la seua pàgina web. Les autoritats reguladores britàniques van concloure en la seua investigació que no hi va haver cap infracció de les normes per part del centre ni del personal a cura dels animals o de l'investigador responsable del projecte.

L'existència d'informes i enregistraments fets de manera clandestina respon a una bretxa en el sistema. La falta de comunicació per part d'investigadors i centres d'investigació deixa un buit d'informació que algú cobrirà. La informació que es guarda sota clau darrere de portes tancades es pot exposar mitjançant accions legals o, en altres instàncies, mitjançant estratègies fraudulentes que són amplificades per mitjà de plataformes en línia. Quan el buit informatiu es cobreix amb informació suposadament «robada», l'audiència reacciona amb sorpresa i alarma. Exposar una informació prèviament desconeguda –o coneguda només entre petits cercles especialitzats– atrau de manera molt efectiva l'atenció de distintes i variades audiències. Compartir-la acompanyada d'una narrativa emotiva i aparentment creïble pot ajudar a definir l'opinió d'una audiència indecisa o sense coneixement de causa. Una audiència indecisa és fàcilment influenciable. L'exposició d'aquest tipus d'informació persegueix no sols la rescissió de llicències en el centre per part de les autoritats, sinó provocar una crisi en la reputació de la institució en qüestió que minve la seua credibilitat i reconeixement. Una resposta ràpida, clara, concisa i consistent per part dels centres d'investigació, les seues juntes directives i gabinets de comunicació pot evitar les conseqüències d'una filtració d'informació.

Una investigació de qualitat i competitiva requereix que es duga a terme d'una manera responsable, col·laborativa i transparent, de manera que ajude a afrontar

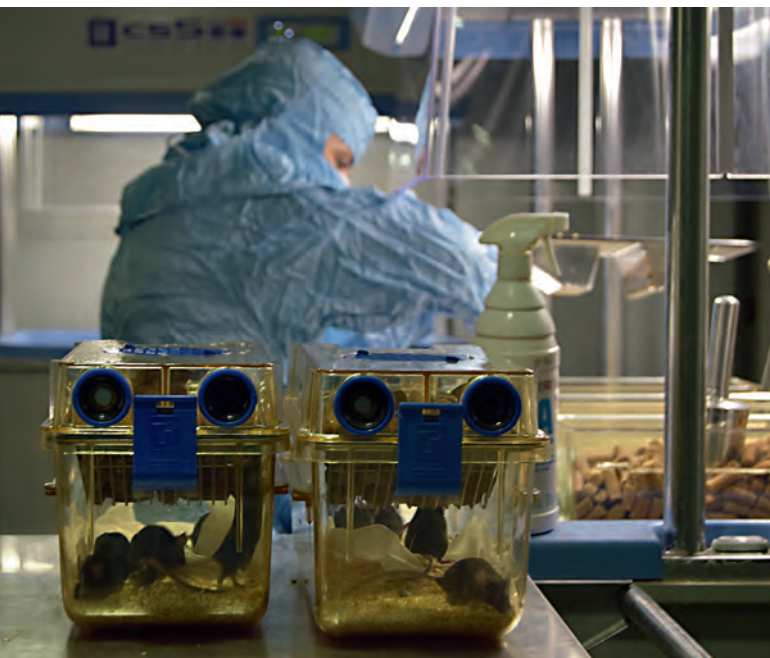
Paula Navarro

Paula Navarro

Gran part de la investigació amb animals es du a terme amb rates i ratolins.

Concha Molina

els reptes globals a què com a societat ens enfrontem. Amb aquest objectiu la Unió Europea, en el seu programa marc Horitzó 2020 de suport a la investigació, ha proposat una estratègia que persegueix fomentar el diàleg entre la societat, les autoritats i la comunitat científica perquè junts alineen la investigació i els seus resultats amb les necessitats, valors i expectatives de la societat. Aquesta investigació responsable, com l'ha definida la Comissió, persegueix augmentar-ne la qualitat i l'impacte. Una investigació de qualitat afavoreix la competitivitat, la qual cosa promou el creixement econòmic i la creació d'ocupació. La investigació responsable també requereix compartir els seus resultats amb la ciutadania per a possibilitar la formació d'opinions informades i augmentar d'aquesta manera la participació de la societat en processos democràtics.

Per a realitzar una investigació responsable, així com per a evitar una crisi de comunicació i reputació durant el seu desenvolupament, la comunicació transparent representa un paper fonamental.

«DURANT UNES QUANTES DÈCADES, EL REGNE UNIT HA ESTAT EL PAÍS ON ELS MOVIMENTS CONTRA L'EXPERIMENTACIÓ AMB ANIMALS HAN ESTAT MÉS NOTABLES»

■ TRANSPARÈNCIA EN LA COMUNICACIÓ SOBRE LA INVESTIGACIÓ AMB ANIMALS

Una enquesta duta a terme per la revista *Nature* en 2011 mostrava que el 92% dels investigadors consideraven la investigació amb animals essencial per al progrés en biomedicina (Cressey, 2011). A pesar d'aquesta dada contundent, tan sols el 66% de la ciutadania europea està d'acord amb aquesta idea segons l'Eurobaròmetre del 2010, en què es va sondejar l'opinió sobre la investigació amb animals entre ciutadans de 27 països de la Unió (Comissió Europea, 2010). On s'origina aquesta diferència d'opinions?

Els investigadors i centres d'investigació tenen l'obligació d'investigar de manera responsable i posteriorment han de comunicar els seus resultats i procediments a la comunitat científica i a la resta de la societat. Proporcionar informació fefaent, intel·ligible i amb regularitat sobre l'ús d'animals en investigació científica facilita l'entesa entre les distintes parts. Una audiència que coneix i comprèn el funcionament de la investigació científica i el paper que els models animals hi representen és més procliu a donar suport a la investigació i a les seues diverses pràctiques.

■ EXEMPLES DE TRANSPARÈNCIA A EUROPA

Durant unes quantes dècades, el Regne Unit ha estat un país on els moviments contra l'experimentació amb animals han estat més notables i controvertits, i fins i tot han fregat el límit de la legalitat. Cansada de les amenaces constants, la comunitat científica va exigir al govern que protegira el desenvolupament científicotecnològic i industrial, atès que és un dels interessos principals del país, i que endurira les mesures contra aquest tipus de coaccions. La resposta del govern va ser clara: per a fer costat a la comunitat científica en l'ús d'animals en investigació, la mateixa comunitat havia de participar activament en el diàleg públic i encapçalar el moviment per a explicar la necessitat i el benefici dels models animals. Arran d'aquesta resposta tan categòrica, en 2014 es va llançar el Concordat de transparència en experimentació animal al Regne Unit (Understanding Animal Research, 2014) en el qual es van presentar quatre compromisos que havien de seguir els centres d'investigació per a millorar la informació en el domini públic sobre l'ús d'animals en investigació. Anterior a la publicació d'aquest concordat es va entaular un llarg i intens diàleg entre investigadors, ciutadans, grups en defensa del benestar animal i organitzacions en suport a la investigació. Gràcies a aquesta iniciativa, la majoria d'institucions relacionades amb la investigació amb animals al Regne Unit tenen una política pública, de lliure i fàcil accés, per a informar sobre aquestes pràctiques que, o bé es desenvolupen en els seus centres, o bé subvencionen o reben el seu suport. La implicació de la comunitat científica en la defensa i explicació de la investigació amb animals va possibilitar que el govern endurira les penes contra activitats extremes de grups animalistes.

En el cas d'Alemanya, abans que succeïra l'incident a l'Institut de Biologia Cibernètica de Tübingen, la Societat Max Planck era poc partidària d'informar sobre la investigació amb animals en els seus centres. No obstant això, aquesta posició es va veure afectada pel vídeo gravat a Tübingen. Després d'aquest incident es va decidir formar una comissió que assessorara el president de la Societat, el neurocientífic Wolfgang Singer, amb l'objectiu de desplegar una estratègia sobre la investigació amb animals i la comunicació que calia fer-ne. Entre els experts de la comissió, membres o no de la Societat, destacaven Mark Walport, conseller científic del govern britànic entre 2013 i 2017, i Anne Glover, consellera científic

**«UNA RESPOSTA RÀPIDA,
CLARA, CONCISA I
CONSISTENT PER
PART DELS CENTRES
D'INVESTIGACIÓ POT EVITAR
LES CONSEQÜÈNCIES D'UNA
FILTRACIÓ D'INFORMACIÓ»**

Nulu Iman / Wikimedia

Una enquesta duta a terme per la revista *Nature* en 2011 mostrava que el 92% dels investigadors consideraven la recerca amb animals essencial per al progrés de la biomedicina. En la imatge, una investigadora aïlla el cervell d'un peix zebra.

ca cap de la Comissió Europea fins a 2016. El director executiu de l'Associació Europea per a la Recerca Animal (EARA, per les sigles en anglès d'European Animal Research Association), Kirk Leech, també va participar en aquesta comissió com a expert en matèria de comunicació. El resultat d'aquesta comissió és el llibre blanc sobre l'experimentació animal en la Societat Max Planck (Max Planck Society, 2017), en el qual s'elabora l'estratègia de la institució per a promoure –en els seus més de vint centres on s'utilitzen models animals– una investigació amb animals transparent i amb assignació de responsabilitats.

Un altre exemple de rellevància especial en qüestió de transparència en la comunicació de la investigació amb animals és una declaració publicada a Bèlgica a l'abril del 2016 amb motiu del Dia Internacional de l'Animal (EARA, 2016a). En aquest comunicat, vint-i-quatre organitzacions d'investigació, tant públiques com privades, anunciaven la intenció de millorar la informació sobre l'ús d'animals en la recerca en aquell

Kathryn Knowlson

país. Des de llavors, n'hi ha hagut moltes que han publicat dades sobre aquestes pràctiques en les seues pàgines web, han participat en el diàleg públic i col·laborat amb els mitjans de comunicació i altres organitzacions interessades. Aconseguir aquest grau de col·laboració entre el sector públic i privat en un país tan segregat com Bèlgica il·lustra de manera clara la importància que la comunitat científica d'aquest país atorga a millorar l'opinió pública sobre la investigació amb animals.

■ EXEMPLES DE TRANSPARÈNCIA A ESPANYA

A Espanya, des de 2005, qualsevol experiment amb animals ha de ser avaluat per un comitè d'ètica. Igualment, després de l'aprovació de la Directiva Europea 2010/63 i del consegüent Reial Decret 53/2013, tots els projectes d'investigació que usen animals, a més de

passar l'avaluació ètica, han de publicar un resum no tècnic en la web del Ministeri d'Agricultura i Pesca, Alimentació i Medi Ambient.¹ La finalitat d'aquests resums és contribuir a la transparència en la investigació i donar a conèixer a la societat quins projectes estan usant models animals.

Espanya també s'ha sumat al corrent de transparència que arriba de la resta d'Europa. La Confederació d'Organitzacions i Societats Científiques d'Espanya (COSCE), en col·laboració amb l'EARA, va publicar al setembre de 2016 un acord de transparència sobre l'ús d'animals en experimentació científica a Espanya (EARA, 2016b). Aquest acord enuncia quatre principis de claredat i proactivitat en les seues comunicacions i activitats sobre l'ús d'animals en investigació que aquells centres adherits han d'implantar per a contribuir a millorar la informació disponible. Des de la seua

presentació, quasi la meitat de les més de cent organitzacions adherides han publicat en la seua pàgina web la seua política institucional sobre l'ús d'animals en investigació. El nivell de detall varia entre unes organitzacions i altres d'acord amb les pròpies pràctiques internes de cada institució.

Aquest corrent de transparència que s'expandeix per Europa no ha de ser entès ni executat pels participants com un mer exercici d'omplir caselles sinó com una invitació a la reflexió i a l'adaptació i millora de processos, estratègies i valors. En resum, és un exercici constant d'evolució. Per a poder comunicar amb transparència, cal ser transparents. Si no s'és transparent, no es podrà promoure mai la transparència i millorar la comunicació amb la societat. Això significa ser honestos i fer un esforç per promoure un diàleg participatiu a base d'educar, informar i compartir coneixement i bones pràctiques. Això no implica que s'haja d'enumerar totes i cadascuna de les polítiques institucionals amb detall exhaustiu, però sí tenir-les i comunicar-les sempre que siga necessari, perquè ajuden la societat a entendre el valor de la investigació amb animals de manera que no deixi lloc a malentesos.

■ BONES PRÀCTIQUES EN LA COMUNICACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ AMB ANIMALS

Els investigadors, en el seu rol de promotors del desenvolupament científicotècnic d'un país, tenen l'obligació

kathryn knowlson

En les imatges, marxa a favor de la investigació animal celebrada en la Universitat de Califòrnia en 2009.

¹ http://www.mapama.gob.es/es/ganaderia/temas/produccion-y-mercados-ganaderos/bienestanimal/en-la-investigacion/Resumenes_no_tecnicos_de_los_proyectos.aspx

Jorge Carla. *Sorgiment helicoidal*, 2018. Tècnica mixta sobre paper, 50 x 70 cm.

de disseminar i transmetre el coneixement per a promoure aquest desenvolupament. Per a participar en el diàleg públic i promoure la transparència cal escoltar, identificar, reconèixer, analitzar i respondre als dilemes que la societat pugui tenir davant de possibles qüestions bioètiques, com és el cas de la investigació amb animals. Per a això és essencial interaccionar, col·laborar i aprendre de totes les parts interessades a establir un debat constructiu.

Però participar en un diàleg requereix preparació. Quines són les preguntes més freqüents que la gent fa sobre la investigació amb animals? Preparar-se significa elaborar respostes des de l'àmbit institucional a aquestes preguntes, les quals poden servir al seu torn de base per a informar sobre la política de l'organització. D'aquesta manera, tots els científics i la resta del personal de la institució podran comunicar el mateix missatge amb consistència i confiança. Aquests missatges han d'estar integrats en les comunicacions internes del centre per a normalitzar aquestes pràctiques entre tots els seus empleats: butlletins periòdics, clàusules en contractes de personal, intranet, seminaris o qualsevol altre canal de disseminació disponible.

Aquesta informació, al seu torn, es pot i s'ha de centralitzar en un punt únic de fàcil accés sota la responsabilitat d'un coordinador. Aquesta persona s'encarrega no sols de mantenir i actualitzar aquesta informació, sinó de promoure'n el contingut dins del centre d'una manera proactiva buscant noves oportunitats per a aconseguir aquest objectiu.

Una vegada les bases institucionals sobre la comunicació de la investigació amb animals estiguin establertes, es pot definir un pla de contenció davant d'un incident crític. Aquest pla persegueix alleujar les conseqüències de l'esmentat incident i que la institució recupere la normalitat tan ràpidament com siga possible.

El següent pas pot ser desenvolupar l'estratègia per a les comunicacions externes. Per a això és necessari formar els científics que realitzen investigació amb animals perquè sàpiguen explicar aquestes pràctiques a la societat, en els mitjans de comunicació i en altres àmbits. Així, aquests portaveus entrenats a comunicar amb efectivitat i subtilesa poden establir contacte amb grups externs que puguin beneficiar-se –i beneficiar-los– de conèixer més sobre el tema. Altres idees per a fomentar la comunicació i el diàleg poden ser les visites guiades al centre per a col·legis i polítics de la

regió, pràctiques en els laboratoris per a escoles, dies de portes obertes per a famílies, així com establir una relació de confiança amb periodistes interessats en els distints mitjans de comunicació. Cadascuna d'aquestes audiències requereix una narrativa i informació lleugerament diferents que des de la comunicació científica cal adaptar i preparar perquè s'ajuste als interessos i motivació de cada grup.

Tots aquests processos, tàctiques i estratègies estan definits i explicats en la guia pràctica sobre la comunicació de la investigació amb animals que l'EARA ha preparat per als seus centres d'investigació associats. En aquesta guia es poden trobar també exemples sobre com mesurar el progrés per a assolir els objectius desitjats en matèria de comunicació de la investigació

amb animals. Igualment, aquest document persegueix compartir les ensenyances de centres d'investigació europeus sobre com implantar una major transparència amb la societat per al benefici del nostre centre d'investigació i de la investigació mateixa. ☺

**«UNA AUDIÈNCIA
QUE CONEIX I COMPRÈN
EL FUNCIONAMENT DE
LA RECERCA CIENTÍFICA
I EL PAPER QUE ELS MODELS
ANIMALS HI REPRESENTEN
ÉS MÉS PROCLIU A DONAR
SUPPORT A LA INVESTIGACIÓ»**

REFERÈNCIES

- Comissió Europea. (2010). *Eurobarometer. Science and Technology report*. Consultat el 3 de juny, 2017, en http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_340_en.pdf
- Cressey, D. (2011). Animal research: Battle scars. *Nature*, 470(7335), 452–453. doi: 10.1038/470452a
- Directiva Europea 2010/63/UE, de 22 de setembre, relativa a la protecció de los animales utilizados para fines científicos. (2010). Consultat en <https://www.boe.es/doue/2010/276/L00033-00079.pdf>
- European Animal Research Association. (2016a). *Statement in support of animal research in Belgium and a transparent approach*. Consultat el 3 de juny, 2017, en <http://eara.eu/en/21-belgian-research-organisations-unity-in-support-of-animal-research>
- European Animal Research Association. (2016b). *Acuerdo de transparencia sobre el uso de animales en experimentación científica en España*. Consultat el 3 de juny, 2017, en <http://eara.eu/es/propuesta-cosce>
- Max Planck Society. (2017). *White paper: Animal research in the Max Planck Society*. Consultat el 3 de juny, 2017, en https://www.mpg.de/10882259/MPG_Whitepaper.pdf
- Real Decreto 53/2013, de 1 de febrero, por el que se establecen las normas básicas aplicables para la protección de los animales utilizados en experimentación y otros fines científicos, incluyendo la docencia. (2013). Consultat en <https://www.boe.es/buscar/pdf/2013/BOE-A-2013-1337-consolidado.pdf>
- Understanding Animal Research. (2014). *Concordat on openness on animal research in the UK*. Consultat el 3 de juny, 2017, en <http://concordatopenness.org.uk>

Emma Martínez. Llicenciada en Bioquímica per la Universitat Complutense de Madrid (Espanya) i doctora en Biologia Cel·lular per la Universitat d'Utrecht (Països Baixos). Responsable de Comunicació i Política Científica de l'Associació Europea per a la Investigació Animal (EARA). Des de 2016 és la directora del Comitè de Política Científica de la Societat de Científics Espanyols al Regne Unit (CERU). ✉ emma.martinez@babraham.ac.uk